

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

กระทรวงสาธารณสุขได้มีนโยบายที่จะปรับปรุงคุณภาพในการให้บริการของโรงพยาบาลทุกระดับในส่วนภูมิภาคโดยเฉพาะโรงพยาบาลจังหวัด โรงพยาบาลศูนย์ เพื่อให้สามารถบริการด้านสุขภาพอนามัยแก่ประชาชนได้ทั่วถึง มีประสิทธิภาพและคุณภาพดียิ่งขึ้น เพื่อให้มีการสนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างโรงพยาบาลในระดับต่างๆ (กระทรวงสาธารณสุข. สำนักปลัดกระทรวง, 2528) ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาสาธารณสุข ฉบับที่ 6 พ.ศ. 2530-2534 ที่กำหนดให้มีการส่งเสริมริเริ่มและขยายงานสาธารณสุขในท้องถิ่นต่างๆ ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบทให้สามารถแก้ไขปัญหาสาธารณสุข และดำเนินการที่สนองต่อความจำเป็นพื้นฐานตามสภาพการณ์ในปัจจุบันและอนาคต ทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสุขภาพอนามัยทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีสภาพเปลี่ยนแปลงไปสู่การบรรลุสภาวะสุขภาพที่ดีถ้วนหน้า ในปี 2543 (กระทรวงสาธารณสุข. สำนักงานปลัดกระทรวง, 2532)

เพื่อสนองนโยบายดังกล่าว การพัฒนาบุคลากรสาธารณสุขให้มีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการปฏิบัติงานในชนบทจึงเป็นสิ่งสำคัญ กล่าวคือ ให้สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ที่มีอยู่ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นนั้นๆ ในกลุ่มบุคลากรสาธารณสุข แพทย์จัดเป็นกลุ่มที่สำคัญที่สุด (อดุลย์ วิริยเวชกุล, 2529) ทั้งนี้เพราะแพทย์เป็นผู้ให้บริการสาธารณสุขแก่ประชาชนโดยตรง

ในปัจจุบันแพทย์ที่ปฏิบัติงานในชนบทได้มีบทบาทเพิ่มขึ้นจากเดิมที่เคยให้บริการทางด้านกายภาพ อันได้แก่ การให้การรักษา การป้องกัน การส่งเสริมและฟื้นฟูสุขภาพเพียงอย่างเดียวว่ามีบทบาทในฐานะผู้นำชุมชน ผู้นำทีมพัฒนาสาธารณสุข ผู้นำในการเปลี่ยนแปลง ผู้ริเริ่มและสนับสนุนการสาธารณสุข อีกทั้งบทบาทอื่นๆ ในฐานะที่จะปฏิบัติงานในชุมชนด้วย (อดุลย์ วิริยเวชกุล, 2529)

ในการปฏิบัติภารกิจตามบทบาทดังกล่าว แพทย์จำเป็นต้องแสวงหาสารนิเทศอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้ทันกับความรู้ใหม่ๆ ที่เพิ่มมากขึ้น และเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการกิจนั้นให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี การแสวงหาสารนิเทศเพื่อให้ได้มาซึ่งสารนิเทศที่ต้องการจึงเป็นสิ่งสำคัญ (พงศ์ศักดิ์ วัฒนา, 2528)

เนื่องด้วยงานด้านการแพทย์และสาธารณสุขมีการพัฒนารวดเร็ว แพทย์และบุคลากรสาธารณสุข จึงต้องติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการอยู่เสมอและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้ป่วยหรือการปฏิบัติงานของตน ได้มีการประมาณกันว่าในแต่ละปี มีบทความทางการแพทย์ตีพิมพ์ในวารสารมากกว่า 100,000 เรื่อง (ณรงค์ กษิติประดิษฐ์, 2532) แต่แพทย์ส่วนมากที่ปฏิบัติงานทั้งในโรงพยาบาลของรัฐและโรงเรียนแพทย์ จะต้องใช้เวลาไปกับงานประจำร้อยละ 60-90 ดังนั้นการติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการจึงทำได้ยาก เพราะมีข้อจำกัดที่เวลาและแหล่งที่ใช้ค้นคว้า (อนงค์ เพียรกิจกรรม, 2532)

ห้องสมุดทางการแพทย์ ซึ่งเป็นศูนย์รวมของวารสารและหนังสือต่างๆทางการแพทย์ จึงเป็นแหล่งสารนิเทศที่สำคัญสำหรับแพทย์ ในการค้นคว้าอ้างอิงความรู้ ทั้งในแง่การนำมาใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงาน การศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมหรือการวิจัย (Matheson, 1981) ห้องสมุดที่สมบูรณ์จะช่วยประสานระหว่างทรัพยากรกับผู้ใช้ และต้องพร้อมที่จะให้ข้อมูลข่าวสารทางวิชาการที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ ดังนั้นในการสนองความต้องการของผู้ใช้ การศึกษาเพื่อให้เข้าใจพฤติกรรมของผู้ใช้ จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับห้องสมุด

สำหรับการศึกษาพฤติกรรมและการแสวงหาและการใช้สารนิเทศของแพทย์นั้น จากการสำรวจความต้องการ และพฤติกรรมสารนิเทศของแพทย์ในสาขาต่างๆ Stinson และ Muller (1980) พบว่า แหล่งสารนิเทศที่แพทย์นิยมใช้มากที่สุด ได้แก่ วารสารทางการแพทย์ ซึ่งตรงกับงานของ Northup (1983) ที่พบว่าไม่มีแหล่งสารนิเทศใดที่แพทย์ใช้บ่อยเท่าที่วารสารทางการแพทย์ และจากการสัมภาษณ์แพทย์ในโรงพยาบาลของไนจีเรีย Ojo (1980) พบว่าแพทย์นิยมใช้แหล่งสารนิเทศที่เป็นทางการและเอกสารมาก

แม้ว่าแพทย์จะแสวงหาสารนิเทศจากการอ่านหนังสือ วารสารวิชาการ แหล่งอ้างอิงทางการแพทย์และแหล่งสารนิเทศในรูปแบบสิ่งพิมพ์อื่นๆ แต่เมื่อถึงสถานการณ์ที่ต้องตัดสินใจ แพทย์มักขอคำแนะนำจากเพื่อนร่วมงานก่อน จากการศึกษาของ Kough (1973) พบว่าเพื่อนร่วมงานเป็นแหล่งสารนิเทศที่สำคัญเป็นอันดับรองจากการอ่าน เช่นเดียวกับ Herner (1959) ที่ยืนยันถึงบทบาทของการติดต่อระหว่างบุคคล ที่มีต่อกระบวนการแสวงหาสารนิเทศของแพทย์

จากการศึกษาของ Rosenberg (1967) และ Northup (1983) พบว่าแพทย์สมัครใจจะค้นสารนิเทศจากแหล่งสารนิเทศส่วนตัวก่อนแหล่งสารนิเทศอื่นๆ ซึ่ง Stinson และ Muller (1980) พบว่า การใช้แหล่งสารนิเทศของแพทย์นั้นมีส่วนสัมพันธ์กับลักษณะของการปฏิบัติงาน สถานที่ทำงาน ประสบการณ์และขนาดของโรงพยาบาลที่ปฏิบัติงาน กล่าวคือแพทย์ที่ปฏิบัติงานในชนบทจะใช้วารสารทางการแพทย์มากกว่าแพทย์ที่ปฏิบัติงานในเมือง นอกจากนี้ Strasser (1978) และ Ojo (1980) ยังพบว่าลักษณะเฉพาะบุคคลที่แตกต่างกันมีส่วนเกี่ยวข้องกับความต้องการและการใช้แหล่งสารนิเทศของแพทย์ เช่นเดียวกับผลการ

ศึกษาของ Friedlander (1979) ที่สรุปว่าการวิจัยทำให้แพทย์ต้องการใช้แหล่งสารนิเทศที่เป็นทางการมากกว่าการสอนบริหารหรือการรักษา

การศึกษาการแสวงหาสารนิเทศของแพทย์นั้นยังพบอีกว่าแพทย์จะใช้ห้องสมุดน้อย เพราะที่ไม่มีเวลาในการค้นหาสารนิเทศจากห้องสมุดต่างๆ ซึ่งสามารถจะได้รับสารนิเทศเหล่านั้นอย่างรวดเร็วจากเพื่อนร่วมงาน หรือจากแหล่งสารนิเทศส่วนตัว (University of Ontario, School of Library and Information Science, 1973 quoted in Elayyan, 1988) นอกจากนี้ DaRosa (1983) ได้สรุปความคิดเห็นว่าเป็นเพราะแพทย์ขาดความรู้ในเรื่องการใช้แหล่งสารนิเทศอย่างมีประสิทธิภาพและขาดการแนะนำการใช้ห้องสมุดทางการแพทย์

สำหรับการศึกษาพฤติกรรมกรรมการแสวงหาสารนิเทศของแพทย์ในประเทศไทย นายิกา เมฆจรสกุล (2528) ได้ศึกษาความต้องการและการใช้สารนิเทศของคณาจารย์ศูนย์วิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยขอนแก่น พบว่า ความต้องการใช้สารนิเทศในด้านสาขาวิชารูปแบบและลักษณะของสารนิเทศที่ต้องการมีความแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ในการนำสารนิเทศไปใช้ได้แก่ วัตถุประสงค์ด้านการสอน การผลิตผลงานทางวิชาการและด้านบริการทางวิชาการ โดยมีรูปแบบของสารนิเทศที่แตกต่างกันตามวัตถุประสงค์ในการนำสารนิเทศไปใช้ เช่นเดียวกัน ส่วนแหล่งสารนิเทศที่ใช้มีความแตกต่างกันตามลักษณะเฉพาะบุคคลและวัตถุประสงค์ของการใช้สารนิเทศกล่าวคือคณาจารย์สังกัดคณะใดต่างก็นิยมใช้ห้องสมุดคณะที่สังกัดมากกว่าแหล่งอื่นๆ และใช้แหล่งสารนิเทศภายในสถาบันมากกว่าแหล่งสารนิเทศภายนอกสถาบัน

Pimrumpai Premssmit (1989) ได้ศึกษาความต้องการสารนิเทศของคณาจารย์คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่าสถานการณ์ที่ทำให้แพทย์ต้องการสารนิเทศคือติดตามสารนิเทศที่ทันสมัย ความต้องการในด้านการศึกษาและการทำวิจัยแพทย์นิยมใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งในการแสวงหาสารนิเทศ โดยเฉพาะห้องสมุดภายในสถาบัน นอกจากนี้จะปรึกษาเพื่อนร่วมงานและผู้เชี่ยวชาญ

จากความจำเป็นที่แพทย์ต้องใช้สารนิเทศเพื่อการปฏิบัติงานดังกล่าว อีกทั้งปัญหาที่แพทย์ประสบในการติดตามความก้าวหน้าของวิทยาการใหม่ๆ จึงควรที่หน่วยงานที่ทำหน้าที่ให้บริการทางการแพทย์จะได้ทราบถึงความต้องการ การแสวงหาและการใช้สารนิเทศของแพทย์ ทั้งนี้เพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงและจัดหาสารนิเทศให้สนองต่อความต้องการของแพทย์เหล่านั้น ดังนั้นผู้วิจัยในฐานะผู้ปฏิบัติงานในห้องสมุดทางการแพทย์ จึงทำการศึกษาถึงพฤติกรรมกรรมการแสวงหาและการใช้สารนิเทศของแพทย์ที่ปฏิบัติงานในส่วนภูมิภาค ซึ่งเป็นแพทย์กลุ่มที่อยู่ห่างไกลจากแหล่งสารนิเทศทางการแพทย์ อันอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดข้อจำกัดในการติดตามความก้าวหน้าของวิทยาการทางการแพทย์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษา

1. พฤติกรรมการแสวงหาและการใช้สารนิเทศของแพทย์ที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลศูนย์ ในด้าน
 - 1.1 วัตถุประสงค์ในการแสวงหาสารนิเทศที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของแพทย์ในโรงพยาบาลศูนย์
 - 1.2 แหล่งสารนิเทศที่แพทย์ในโรงพยาบาลศูนย์เลือกใช้ (แหล่งสารนิเทศบุคคล แหล่งสารนิเทศสถาบัน แหล่งสารนิเทศสื่อมวลชน)
 - 1.3 การใช้และไม่ใช้ห้องสมุด / ศูนย์สารนิเทศทางการแพทย์ในการแสวงหาสารนิเทศของแพทย์
 - 1.4 ประเภทและสาขาวิชาของสารนิเทศที่แพทย์ใช้
 - 1.5 ปัญหาในการแสวงหาและการใช้สารนิเทศของแพทย์ในโรงพยาบาลศูนย์
2. เปรียบเทียบพฤติกรรมการแสวงหาและการใช้สารนิเทศของแพทย์ที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลศูนย์ในแต่ละเขต

สมมุติฐานของการวิจัย

พฤติกรรมการแสวงหาและการใช้สารนิเทศของแพทย์ในโรงพยาบาลศูนย์ จะแตกต่างกันไปตามลักษณะเฉพาะบุคคล และหน้าที่ความรับผิดชอบของแพทย์ที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลนั้นๆ

ตัวแปรที่เกี่ยวข้อง

ตัวแปรอิสระ

1. ลักษณะเฉพาะบุคคลของแพทย์ที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลศูนย์ ได้แก่
 - สาขาวิชาที่ปฏิบัติงาน
 - ระยะเวลาที่ปฏิบัติงาน

2. หน้าที่ความรับผิดชอบของแพทย์ที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลศูนย์ ได้แก่ การบริหารการสอน การให้บริการทางการแพทย์

ตัวแปรตาม

1. พฤติกรรมการแสวงหาสารนิเทศของแพทย์ ได้แก่ วัตถุประสงค์ในการแสวงหาสารนิเทศ ประเภทและสาขาวิชาของสารนิเทศที่ใช้ แหล่งสารนิเทศที่ใช้
2. การใช้สารนิเทศ
3. ปัญหาในการแสวงหาและการใช้สารนิเทศ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาและการใช้สารนิเทศของแพทย์ในโรงพยาบาลศูนย์ สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข จำนวน 17 โรงพยาบาล

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นแพทย์ที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลศูนย์ทั้ง 17 แห่ง โดยตรวจสอบจากกองโรงพยาบาลส่วนภูมิภาค เมื่อปี พ.ศ.2533 จำนวน 1,218 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจที่มุ่งศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาและการใช้สารนิเทศของแพทย์ในโรงพยาบาลศูนย์ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอนดังนี้

1. สร้างเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ
 - รายละเอียดเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน หน้าที่ความรับผิดชอบ

- รายละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมแสวงหาและการใช้สารนิเทศในด้าน
วัตถุประสงค์ในการแสวงหาสารนิเทศ แหล่งสารนิเทศที่ใช้ รวมทั้งห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ
ทางการแพทย์ ปัญหาในการแสวงหาและการใช้สารนิเทศ

2. ทดสอบความน่าเชื่อถือของเครื่องมือ โดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปทดสอบ
กับแพทย์ที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลนครปฐม จำนวน 15 ชุด

3. ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถาม เพื่อเตรียมฉบับสมบูรณ์

4. เก็บรวบรวมข้อมูล โดยส่งแบบสอบถามที่แก้ไขเรียบร้อยแล้วให้กลุ่มตัวอย่าง
ในการเตรียมส่งแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ให้หมายเลขประจำตัวของแพทย์และพิมพ์หมายเลข
ลงในแบบสอบถามที่จะส่งไปให้กลุ่มตัวอย่าง เพื่อสะดวกในการตรวจสอบผู้ที่ยังไม่ส่งแบบ
สอบถามคืนและสามารถติดตามได้ โดยให้ผู้ตอบส่งกลับคืนทางไปรษณีย์ ใช้เวลาในการเก็บ
รวบรวมข้อมูลประมาณ 3 เดือนตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2533 - มกราคม 2534

5. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ
ค่ามัธยฐาน เลขคณิต ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

6. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

7. รายงานผลการวิจัย อภิปรายผลและเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงความต้องการ พฤติกรรมแสวงหาและการใช้สารนิเทศของ
แพทย์ที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลศูนย์

2. เป็นแนวทางให้ห้องสมุดของโรงพยาบาล ตลอดจนศูนย์สารนิเทศทางการ
แพทย์จัดกิจกรรม และบริการที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการในการแสวงหาและ
การใช้สารนิเทศของแพทย์ต่อไป

คำอธิบายศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

สารนิเทศ (INFORMATION) หมายถึง ข้อเท็จจริง เหตุการณ์ ความรู้ที่มี
ผู้ถ่ายทอดหรือบันทึกไว้ในรูปแบบต่างๆ เช่น หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ รายงาน ไลต์
ทัศน์วีดิทัศน์ เทปคอมพิวเตอร์ หรือที่ได้จากการสังเกต และกระบวนการถ่ายทอดบันทึกข้อมูล
ในรูปแบบอื่นๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้อื่นได้ทราบ

แหล่งสารสนเทศ (INFORMATION SOURCE) หมายถึง แหล่งที่รวบรวมและเผยแพร่สารสนเทศ ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มดังนี้คือ

1. แหล่งสารสนเทศบุคคล ได้แก่
 - ประสบการณ์ของตน
 - เพื่อนร่วมงาน
 - เพื่อนร่วมอาชีพ
2. แหล่งสารสนเทศสถาบัน ได้แก่
 - สถาบันที่จัดตั้งโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อดำเนินการและให้บริการสารสนเทศอย่างเป็นทางการ ได้แก่ ห้องสมุด ศูนย์สารสนเทศ ศูนย์เอกสาร
 - สถาบันที่มีหน้าที่ดำเนินงานเฉพาะด้านแต่สามารถให้บริการข้อมูล ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานซึ่งเป็นที่ต้องการได้ เช่น สำนักงานสาธารณสุขส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค
3. แหล่งสารสนเทศสื่อมวลชน ได้แก่
 - นิตยสาร วารสาร หนังสือพิมพ์
 - วิทยุ
 - โทรทัศน์

พฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศ (INFORMATION SEEKING BEHAVIOR) หมายถึงกิจกรรมที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งกระทำเพื่อให้ได้ข้อมูล ข่าวสารและสารสนเทศที่จะสนองความต้องการของตน บุคคลเริ่มมีพฤติกรรมดังกล่าว เมื่อต้องการสารสนเทศ และความรู้เพิ่มเติมจากความรู้เดิมที่ตนมีอยู่ เพื่อศึกษาและวิเคราะห์เรื่องราวหรือปัญหาใดปัญหาหนึ่งได้

การใช้สารสนเทศ (INFORMATION USE) หมายถึง การนำสารสนเทศที่ค้นหาหรือได้รับมาแล้วนำไปใช้ตามวัตถุประสงค์

แพทย์ในโรงพยาบาลศูนย์ (PHYSICIANS IN REGIONAL HOSPITAL)

หมายถึงแพทย์ที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลศูนย์ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลที่มีจำนวนเตียง 500-1000 เตียง ตั้งอยู่ในจังหวัดขนาดใหญ่ได้แก่ สระบุรี ชลบุรี จันทบุรี นครราชสีมา อุบลราชธานี ขอนแก่น อุดรธานี เชียงราย ลำปาง นครสวรรค์ พิษณุโลก ราชบุรี นครปฐม นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี หาดใหญ่และยะลา ให้บริการแก่ประชาชนในเขตศูนย์กลางหรือเขตภูมิภาค จัดเป็นโรงพยาบาลที่ให้การรักษาโรคได้ครบถ้วนทุกสาขาการรักษายาบาลและให้การศึกษาอบรมเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์และสาธารณสุขทุกระดับ รวมทั้งมีการค้นคว้าวิจัยทางการแพทย์ด้วย แพทย์ประจำของโรงพยาบาลต้องมีความรู้ความสามารถในทุกสาขาวิชาในระดับผู้เชี่ยวชาญเฉพาะโรคและเวชศาสตร์ชุมชน

ศูนย์วิทยพักรักษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย